

Vakiintuneen tutkijan kirja uraansa alkavalle?

MIKKO MÄNTYSAARI

Kansainvälisten kustantamojen tarjonnasta löytyy jatko-opiskelijoille tarkoitettuja ”How to get a PhD” -tyyppisiä oppaita. Nyt tällainen tutkijan uraa valottava teos on saatavana myös suomeksi Vastapainon kustantamana, vaikka puhtaasta oppaasta mallia ”Tutkijanura for Dummies” ei toki ole kysymys. Artikkelikoelma on jatkoa Vastapainon sarjalle, jossa aiemmin ovat ilmestyneet graduntekoa, tieteellistä kirjoittamista ja yliopistolista opettamista koskevat kirjat.

Esipuheessa teoksen toimittajat kertovat ”Tutkijan kirjan” tarkoituksena olevan tutkimuksen tekemisen eri vaiheiden ja käytäntöjen valottamisen toisille tutkijoille, opiskelijoille tai muille tutkimuksesta kiinnostuneille. Toimittajien mukaan kukin kirjoittaja puhuu omista kokemuksistaan ja omalla äänellään tuoden julki myös sellaista tietoa, jota ei helposti löydy kirjoja ja artikkeleita lukemalla, siis eräänlaista hiljaista tietoa.

Henkilökohtaisia näkökulmia käsiteltäviin aiheisiin on joissakin artikkeleissa, mutta ehkä sentään useimmissa näkökulma on turvallisen neutraali. Mitään järjestyttäviä paljastuksia ei kokoelmasta löydy.

Kirja jakautuu kolmeen osaan: olosuhteisiin, tekemiseen ja lupauksiin. ”Olosuhteet” ja ”tekeminen” ovat kutakuinkin samannimisiä jaksoja. Olosuhdejakson artikkeleissa pohditaan tutkimuksen tekemisen reunaehtoja. Tekeminen-jaksossa tarkastellaan tutkijana toimimista, erityisesti tutkijan arkisessa työssään tekemien valintojen kautta.

Kolmas ja suppein osa, ”lupaukset”, käsittää vain kaksi artikkelia – miksi tutkijaksi halutaan ryhtyä, vaikka olosuhteet ja tekeminen eivät välttämättä lupaa paljoa. Kaikkiaan teoksessa on 26 esseetä tai artikkelia. Kun artikkeleita on näin paljon, tulee monia teemoja valotetuksi, mutta samalla tiettyä pirstaleisuutta on vaikea välttää.

Kirja alkaa kahdella erinomaisella tutkijan ajankäyttöä koskevalla esseellä. Eeva Jokinen kuvaa mainiosti tavallisen alkukursin työpäivänsä kaupassakäynteineen. Tutulta tuntuu: Jokinen voisi hyvin kuvata omaa työskentelyäni silloin harvoin kuin voin jäädä kotiin lukemaan ja kirjoittamaan. Tutkijan arjelle on tyyppillistä monien asioiden päällekkäinen tekeminen, joka taastutti aiheuttaa luokitteluvaikeuksia tunnollisesti työajan seurantaansa tekeville nykytutkijalle.

Matti Hyvärinen pohtii tutkijan työhön huonosti soveltuvan suoraviivaisen ajan ongelmaa. Akateemisella työllä on rytmensä, jota Hyvärinen valottaa Anton Tšehovin novellilla Ikävä elämä. Novelli kertoo maineikkaasta ikääntyneestä lääketieteen professorista, joka tietää pian kuolevansa ja arvioi sekä koti-elämänsä että tieteellistä uraansa hyvin kriittiseen sävyyn. Hyvärisen essee sai minut kaivamaan novellin esiin. Vanhenevan professorin arjen tummasävyinen kuvaus tuo mieleen Bergmanin Mansikkapaikka-elokuvan, mutta sillä erolla, että Bergman on optimistinen nuorten suhteen, Tšehov ei (edes) heidän. Hyvärinen sanoo haastavansa yliopisto-

Kirsti Lempiäinen & Olli Löytty & Merja Kinnunen (toim.)
Tutkijan kirja
Vastapaino, 2008

laitoksessa vallalla olevan ”raastavan lineaarisen, säiliömäisen ja teknokraattisen ajan”. Tuleeko teknokraattinen aika haastetuksi, jää minulle hiukan epäselväksi, mutta pohtimaan Hyvärinen minut ilman muuta sai.

Ajan teemat ovat muutenkin esillä pitkin matkaa. Aikaa käsittelee myös Merja Kinnunen pohtiessaan yliopistojen työajan seuranta ja suunnittelua. Tekeminen-jaksossa humanisittit Pirjo Markkola, Elsi Hyttinen ja Markku Hyrkkänen kertovat työstään. Historiantutkija Markkolan lähdekritiikin merkityksen ja olemuksen pohdinta on kokoelman informatiivisinta antia.

Antti Eskola tarkastelee tutkijan äänen merkitystä ja suhdetta kirjoittajan omaan ääneen. Eskola hakee sopivaksi katsottavaa tasapainoa moniäänisen esitystavan ja tekstin persoonalliseksi tekevän tutkijan oman äänen välillä. Hyvä romaani on moniääninen, mutta runoilija on runoilija vain, jos hän on yksiääninen, toteaa Eskola assistenttinsa ja ystävänsä Klaus Weckrothin tuotantoon viitaten. Eskolan mukaan Weckroth ei tutkijana ole ollut erityisen moniääninen, vaan on antanut oman äänensä kuuluva yli perinteisten tieteellisten konventioiden. Weckrothin tuotanto muistuttaa ”esseitä, jollaisia eläkkeellä oleva professori voi-

si kirjoitella häntä kiinnostavista kysymyksistä”, kuten Klaus Helkama totesi. Eskola on eläkkeelle jäätyään voinut kirjoittaa vapaasti, ehkä siis enemmän yksiaänisesti tai omalla äänellään. – Oman äänen ja tiedeyhteisön hyväksymän moniäänisyyden dialektiikka on todella hankala ongelma, johon jokainen ammattitutkija törmännee. Siten Eskolan essee on tärkeä, vaikka epäilen, että sen monisaiset teemat eivät tutkijanuransa alkutai-paleella oleville aukea.

Eskolan tekstissä vilahtaa Weckrothin ohella toinenkin traaginen tamperelaisahamo, Seppo Toiviainen, sosiologi, josta tuli SKDL:n ja myöhemmin DEVA:n kansanedustaja (1979–1987). Weckrothin ja Toivaisen tutkijanurassa ja elämässä olisi aineksia tutkijanuran traagisia käännteitä koskeville pohdinnoille, mutta ehkä niiden paikka on muualla.

Joistakin kokoelman artikkeleista jää tunnelmaksiksi: taas oli hienosti kirjoitettuja tekstejä, mutta mikä sen pointti oikein oli? Moni kirjoittaja on sanoissaan varovainen, ja osin siitä johtuu, että artikkelien viesti ei ai-

na oikein avaudu. Joskus valittu käsittelytapa on taas niin vaikea, että ainakin itse jouduin antautumaan: näin esimerkiksi teoksen päättävän Lupaukset-jakson aluksi Kirsti Lempiäinen ja Päivi Mehtonen keskustelevat tutkimuksen lupauksista. En artikkelin kahteen kertaan lukeneena ole edelleenkään varma, mistä siinä puhuttiin. Ilmiö ei sinänsä ole uusi: humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä tapaa usein tekstejä, joita ei voi ymmärtää, jos ei ole lukenut, mitä kirjoittaja on lukenut.

Lupaukset-jakson toinen artikkeli, Eeva Peltosen ”Hidas tutkimus” pisti minut pohtimaan kiireen ja hitaan ajattelun vaikeaa suhdetta. Kun kokoelman alussa Hyvärinen pohti akateemisia rytmeyksiä, on Peltosen kaunis artikkeli ikään kuin kommentti Hyväriselle.

Luin kokoelman yhdellä istumalla, mistä voi päätellä, että useimmat kokoelman artikkeleista olivat hyvin kirjoitettuja ja kiinnostavia. Valitettavasti pidin teosta silti hivenen keskeneräisenä. Tuntuu siltä, että kirjoittajat olivat ymmärtäneet teoksen idean eri tavoin. Tai ehkä oli niin,

että tavoite oli oikeasti epäselvä. Osa artikkeleista on tutkijan arjen omakohtaista kuvausta, osa menneen tutkijauran muistelua. Mukana oli artikkeleita, joiden tavoitteena oli opastaa aloittelevaa tutkijaa esimerkiksi rahoituksen hakemisessa tai vaikkapa artikkelien kirjoittamisessa. ”Hyviä käytäntöjä” omakohtaisesti valottavat artikkelit olivat hauskoja ja varmaan hyödyllisiäkin, mutta miten niiden rinnalla olevia tutkijan arjen kuvauksia tulee lukea? Lukijan mielessä neuvoo antavien artikkelien normatiivisuudesta tarttuu ainakin tunnelmia myös tutkijan arjen kuvauksiin – ahaa, näin siis menettelevät kanonisoidut tutkijat. Lukija, jos haluat sellaiseksi, seuraava näitä tapoja.

Voimakkaimman vaikutuksen teki minuun Tshehovin novelli, jonka kommentointiin Matti Hyvärinen oman esseensä rakensi. Mietin, mistä tämä tunne johtui. Ehkä siitä, että Tshehov nostaa esiin tutkijan elämän kokonaisuudesta puolia, joista ”Tutkijan kirjan” kirjoittajat eivät paljoa kerro: rakastumisia, pettymyksiä, juonitteluja, maineen tavoittelua ja tappioita.